

ЛЮДМИЛА МІЛЬТО
Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України
м. Київ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Дослідження проблеми професійного розвитку фахівця є предметом глибоких досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців-психологів і педагогів. Наприклад, К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Анциферова, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін розглядають професіоналізм у рамках діяльнісного підходу як формування особистості професіонала у процесі діяльності. Представники акмеологічного підходу Н. Гузій, А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Маркова, А. Реан та ін. трактують професійне становлення як якісну характеристику суб'єкта діяльності, індивідуальний шлях особистості у досягненні вершин професіоналізму. Науковці, яким притаманний гуманістичний підхід щодо професіоналізації особистості – А. Адлер, І. Бех, Г. Костюк, В. Шадріков, – розуміють професійну діяльність як найважливішу цінність людини, а професійний розвиток як складний, багатофакторний процес діалектичної взаємодії розвитку і саморозвитку, як один із основних способів здійснення життя та особистісної самореалізації, що пов'язаний з духовними пошуками. Різноманітні аспекти професійного розвитку фахівця досліджували відомі вітчизняні та зарубіжні вчені С. Батишев, Е. Зеєр, Є. Климов, Е. Костяшкін, Н. Ничкало, Л. Пуховська, В. Рибалка, З. Равкін та ін.

Визначення професіоналізму як особистісної властивості фахівця, його здатності до компетентного виконання функціональних обов'язків вперше було запропоновано в енциклопедії професійної освіти за редакцією С. Батишева, де зазначається, що професійний розвиток – це не лише уміння засвоювати великий обсяг інформації, а й здатність фахівця творчо реалізовувати її в своїй практичній діяльності. Звертається увага на те, що професіоналізм визначає також рівень майстерності і вправності фахівця у його професійній діяльності.

У цьому контексті слушною є думка Е. Зесра¹: професійний розвиток – це процес прогресивних змін особистості в її професійній діяльності під дією соціальних впливів та власної активності, спрямованої на самовдосконалення, що забезпечує продуктивний процес розвитку і саморозвитку особистості, а також сприяє опануванню різноманітних видів діяльності за своєю професією.

За визначенням Н. Кузьміної, «професіоналізм сучасної педагогічної діяльності полягає у привнесенні в неї елементів наукового дослідження з метою контролю і самоконтролю міри її продуктивності, а продуктивність, інакше кажучи, – майстерність, що вимірюється»².

У науковій літературі рівень оволодіння учителем педагогічною діяльністю має різні терміни: професіоналізм, педагогічна культура, професійна компетентність, майстерність. Надзвичайно важливим для дослідження професіоналізму є теорія педагогічної майстерності І. Зязюна, який розглядає майстерність як високий рівень професіоналізму викладача і звертає увагу на те, що: «На рівні досягнення майстерності виникає особлива властивість професійної діяльності, вираженої мірою здібності інтегруватися з будь-яким науково-практичним контекстом, будь-яким досвідом, будь-якою інформацією, перетворюючи її в джерело, засіб вирішення професійних задач і власного професійного зростання. Майстерність – це особливий стан, який дає рівень професійної свободи вчителю, педагогу, вихователю, керівникові навчального закладу, визначаючи межі можливого і внутрішньо дозволеного в педагогічній реальності»³.

Відомі науковці, які досліджують проблеми професійної підготовки вчителя В. Сластьонін, Є. Шиянов, А. Маркова розробили теорію професійної компетентності. Так, А. Маркова розглядає професіоналізм як найвищий рівень професійної компетентності, володіння високими зразками майстерності і постійний пошук нового у професії. «Професійна компетентність є така праця вчителя, в якій на достатньо високому рівні здійснюються педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість учителя і досягаються результати навчання і виховання школярів»⁴.

На думку І. Зязюна, «особистість компетентного фахівця характеризує множина різних знань про різне, чітка визначеність і взаємопов'язаність знань, умінь швидко змінювати під впливом об'єктивних факторів зміст

¹ Зесер Э.Ф. Психология профессионального образования: Учебн. Пособие. – 3-е издание. М: Изд.-во: Академия, 2009. – 239 с.

² Кузьмина Н.В. Диагностика продуктивности деятельности преподавателя и мастера производственного обучения как фактор повышения профессионализма // Проблемы диагностики факторов продуктивной деятельности педагогического коллектива среднего профтехучилища Л., 1988. – С. 8.

³ Зязюн И.А. Философия педагогической деятельности: [Монография] / И.А. Зязюн. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.

⁴ Маркова А.К. Психология труда учителя: Книга для учителя. – М., 1996. – 308 с.

окремих елементів знань і зв'язки між ними, оперативність і легка доступність знань, можливість використання знань в різноманітних ситуаціях, а саме: уміння переносити знання в нову ситуацію»⁵.

Майстерність є продуктом індивідуальної творчої активності і самовдосконалення особистості у професійній сфері, синтезом теоретичних знань і основою практичних дій та досвіду особистості, а головним її показником є рівень сформованості творчої індивідуальності фахівця. Майстерність фахівця передбачає професійну вправність, вільне володіння професійними знаннями, розвинутими уміннями, що набуваються безпосередньо у процесі накопичення досвіду продуктивної діяльності. Тому, на наш погляд, майстерність учителя включає в себе всі перераховані категорії: професіоналізм, компетентність і професійну культуру. Отже, педагогічна майстерність – це високий рівень професійної діяльності викладача, спрямованої на досягнення високих кінцевих результатів.

Розглядаючи професійно-особистісні якості, необхідні педагогу, щоб стати вчителем-майстром, слід наголосити, що дослідники цієї проблеми виокремлюють домінантні, периферійні, негативні і професійно недопустимі якості. Особлива, домінантна роль в розвитку особистості фахівця-майстра належить професійній спрямованості, основними показниками якої є ціннісні орієнтації та професійні інтереси.

Разом з тим Н. Кузьміна наголошує, що педагогічна спрямованість полягає у стійкій мотивації на формування особистості учня засобами навчального предмета, в прагненні конструювати його викладання зважаючи на потреби учнів у знаннях. Вищий рівень професійної спрямованості учителя становить педагогічне покликання, що визначається як яскраво виражене позитивне емоційне і вольове ставлення особистості до педагогічної професії, яке виявляється у потребі в педагогічній діяльності та поєднанні зі схильностями до неї і є вищим рівнем позитивного ставлення педагога до своєї професії⁶.

Професійна спрямованість особистості фахівця і професійна мотивація мають винятково важливе значення, оскільки мотиваційна сфера сама по собі не забезпечує результативної діяльності, а розглядається як передумова пошуку вчителем продуктивних моделей і створення педагогічних інноваційних технологій. Отже, професійно-педагогічна спрямованість створює стрижень, навколо якого зосереджуються основні якості особистості учителя.

Інтелектуально-когнітивна сфера особистості вчителя охоплює його педагогічний інтелект, професійну ерудицію, пізнавальні академічні мож-

⁵ Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / за ред. І.А. Зязюна. – К.: Віпол, 2006. – 636 с. С. 24–25.

⁶ Кузьміна Н.В. Формирование педагогических способностей. Л.: Изд-во Ленингр. Ун-та, 1961. – 98 с.

ливості, педагогічну свідомість та самосвідомість, професійне мислення та здатність до самоаналізу. У дослідженнях І. Зязюна і Г. Сагач⁷ професійний розвиток пов'язується із творчістю особистості, професійною культурою та самосвідомістю людини.

Підтвердження цієї думки знаходимо у праці «Виховання особистості» І. Беґа: «Входження у професійну діяльність вимагає від людини не тільки постійних зусиль з оволодіння засобами професійної діяльності, а й значної перебудови як самосвідомості, так і всієї свідомості загалом»⁸.

Під самосвідомістю дослідники розуміють комплекс уявлень вчителя про себе як професіонала, що концентрується в образі його „Я” і формується під впливом усвідомлених педагогом норм, моделей, набутого досвіду, що становить професійне кредо вчителя, власну педагогічну концепцію на основі постійного самопізнання, самооцінки, професійного розвитку та самовдосконалення. Самосвідомість вчителя пов'язується з педагогічною рефлексією, що означає процес самоаналізу, самопізнання, самоусвідомлення своїх внутрішніх психічних процесів, розуміння власної свідомості і поведінки.

Педагогічну рефлексію А. Маркова⁹ визначає як передбачення вчителем себе в педагогічній ситуації та обґрунтування педагогічного рішення і вказує на можливість багатоступеневої рефлексії з урахуванням уявлень учнів про учителя. Результатом професійної рефлексії є адекватна самооцінка професійного «Я», усвідомлення особистістю власних професійних якостей та шляхів їх подальшого розвитку, аналіз і оцінка своїх професійних дій, незалежність суджень, самостійність у прийнятті професійних рішень та ін.

Провідну роль у професійному становленні фахівця відіграє професійна компетентність – цілісна характеристика когнітивних основ педагогічного професіоналізму, його складова, що визначається інформованістю вчителя про знання, уміння, навички та їх нормативні ознаки, необхідні для праці, а також знання психолого-педагогічних основ реальної педагогічної діяльності відповідно до її нормативних еталонів. Компетентність – це особливі здібності, необхідні для ефективного виконання конкретної професійної дії у будь-якій галузі діяльності. Вона охоплює фахові знання, предметні навички, способи мислення, розуміння відповідальності за свої дії, а також здатність до адекватної оцінки ситуації, її змісту, цілей, завдань і норм з точки зору власних і загальнозначущих цінностей. Отже, професійна компетентність охоплює педагогічну діяльність, педагогічне спілкування та осо-

⁷ Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. Посіб. К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.

⁸ Беґ І.Д. Виховання особистості. У двох книгах. Книга друга. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: «Либідь», 2003, С. 248.

⁹ Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: Международный центр «Знание», 1996. – 308 с.

бистість учителя, а також навченість та вихованість учнів і визначається як здатність учителя перетворювати свій фах на засіб формування особистості учнів. Кваліфікаційні параметри професійно-педагогічної компетентності вчителя зумовлюються його педагогічним мисленням як когнітивним утворенням, що пов'язане з пізнавальними процесами, складною функціональною системою із забезпечення активності вчителя та прийняття педагогічного рішення.

Як стверджує І. Зязюн, лише через педагогічну майстерність у вищих педагогічних закладах можна дієво зреалізувати принцип професійної компетентності в системі підготовки майбутнього вчителя. Науковець наголошує, що майстер педагогічної праці – це, перш за все, компетентний у психолого-педагогічній і власній предметній галузі спеціаліст, який уміє репродукувати на високому рівні професійні знання, навички і вміння. Компетентний викладач інтегрує в собі вищі рівні професійних, педагогічних, психологічних і соціальних рис.

Сучасні дослідники В. Андреев, С. Єлканов, Н. Кузьміна, Л. Мітіна, В. Сластьонін та ін. наголошують на важливості самовдосконалення педагога не лише для підвищення ефективності власної професійної діяльності, а й для особистісного зростання. Тільки шляхом свідомої цілеспрямованої роботи над собою можна досягти бажаного професійного розвитку, максимально повно реалізувати власний творчий потенціал. Самовдосконалення визнається однією з провідних передумов успішної творчої самореалізації педагога у професії, що незмінно пов'язується з проявом суб'єктності педагога як прагнення і здатності ініціативно, творчо і відповідально будувати власне життя, професійну діяльність і особистісно-професійний розвиток. Професійне самовдосконалення розглядається як провідний напрям активності педагога, що забезпечує досягнення позитивних особистісних і професійно значущих якостей внаслідок дій, спрямованих на самоактуалізацію.

Це є процес і водночас результат цілеспрямованого, самостійного шляху фахівця, що забезпечує досягнення позитивних змін і є передумовою успішної самореалізації у професії. Загальна мета професійного самовдосконалення педагога полягає у досягненні вершин особистісної і професійної досконалості й деталізується у ряді завдань, що є специфічними для кожного педагога і залежать від його індивідуальних особливостей. Проте всіх їх можна умовно поєднати в три основні напрями самовдосконалення педагога, а саме: розвиток педагогічної майстерності як удосконалення професійно необхідних якостей, підвищення компетентності як збагачення професійно значущих знань та актуалізація власного творчого потенціалу як вияв творчих якостей педагога у професійній діяльності.

Серед провідних форм самовдосконалення педагога можна виділити професійне самовиховання, самоосвіту й самоактуалізацію. Кожна з них

має свої завдання й можливості для досягнення вершин особистісного і професійного розвитку педагога.

Як зазначає В. Сластьонін¹⁰, професійне самовдосконалення являє собою усвідомлену діяльність, спрямовану на розвиток професійно значущих та корекцію негативних якостей особистості відповідно до вимог професії та передбачає свідому роботу з розвитку своєї особистості як професіонала, а саме: адаптування своїх індивідуально-неповторних особливостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності, неперервний розвиток соціально-моральних та інших властивостей особистості.

Саме завдяки самовдосконаленню учитель може досягати високого рівня педагогічної майстерності, що, за визначенням І. Зязюна, є стійкою системою теоретично обґрунтованих і практично виправданих педагогічних дій і операцій, які забезпечують високий рівень інформаційної взаємодії між викладачем та вихованцем.

Одним із важливих показників професіоналізму і головним критерієм майстерності педагога є мислення, тому педагогу потрібно розвивати гнучкість, самостійність, швидкість та критичність мислення. Саме від особливостей професійного мислення залежать успіхи творчої діяльності вчителя. І. Зязюн пише: «Можна бути професійно компетентним педагогом, тобто вільно орієнтуватися у предметній сфері, системно сприймати і діяти в педагогічній реальності, мати особистісно-гуманітарну орієнтацію (на відміну від технократичної), вміти узагальнювати і передавати свій досвід іншим колегам, бути здатним до рефлексії, володіти сучасними педагогічними технологіями, але при цьому не бути педагогом-майстром, а залишатися звичайним ремісником. Щоб бути майстром, треба володіти особистісною професійною неповторністю й унікальністю, своїм стилем діяльності, концептуальністю професійного мислення»¹¹.

Педагогічне мислення включає в себе здібності вчителя до педагогічного аналізу і синтезу; здатність аналізувати педагогічні ситуації, визначати педагогічні проблеми, знаходити ефективні шляхи вирішення педагогічних задач. Отже, педагогічне мислення – це вияв зовні прихованих ознак та властивостей педагогічної ситуації та прийняття педагогічних рішень. Поняття «педагогічне мислення» переважно пов'язують з пізнавальними процесами вчителя, складною функціональною системою забезпечення його пошукової активності та прийняття педагогічного рішення.

Сучасний дослідник О. Орлов звертає увагу на те, що педагогічне мислення є своєрідним баченням світу, яке відображає психолого-педагогічні та

¹⁰ Сластенин В.А. Професионализм педагога: акмеологический контекст // Педагогическое образование и наука. – 2002. № 4. – С. 4–9.

¹¹ Зязюн І.А. Особистісно-авторське відтворення вчителем досвіду педагогічної майстерності і його діагностика / І.А. Зязюн // Професійно-технічна освіта. – 2007. – № 1. – С. 9–10.

спеціальні знання, способи розуміння дії та установки учителя, а найважливішими характеристиками професійного мислення педагога вважають прогностичність, проблемність, самостійність, активність, гнучкість, тобто творчі якості¹².

Педагогічне мислення називають також дослідницьким, науково-пошуковим, адже без нього педагогічна діяльність, педагогічні інновації можуть перетворюватися на прожектерство, волонтаризм або банальність та рутинність.

Разом з тим не менш важливе значення для професії вчителя має і практичне мислення педагога, яке називають мистецтвом тому, що воно безпосередньо включається у педагогічну дію, невід'ємне від її виконання. Практичне мислення завжди оперативне, ситуативне, оскільки функціонує в реальному педагогічному процесі розв'язання педагогічних завдань в умовах дефіциту часу і розглядається як прояв зрілості мисленнєвої діяльності фахівця.

Саме тому педагогічне мислення є системним мисленням, яке пов'язане з аналізом педагогічних ситуацій, формулюванням педагогічних завдань і пошуком оптимальних способів їх вирішення, актуалізується у процесі розв'язання професійних завдань і відрізняється особливою рухливістю та гнучкістю. У педагогічній діяльності теоретичні завдання тісно пов'язані з практичними, а це означає, що педагогічне мислення має як теоретичний, так і практичний характер. К. Абульханова-Славська стверджує, що в механізмах педагогічного мислення суперечливо поєднуються дві логіки: логіка пізнання і логіка дії.

На думку Н. Кузьміної, професійне мислення полягає в умінні вчителя застосовувати спеціальні знання при вирішенні нового професійного завдання, запропонованого новою педагогічною ситуацією і зазначає, що педагогічне мислення характеризується умінням аналізувати педагогічні ситуації, формулювати педагогічні завдання, приймати доцільні рішення та передбачати наслідки своїх педагогічних дій, спираючись на поняття про педагогічну систему, її структурні та функціональні елементи¹³.

Педагогічне мислення як узагальнене та опосередковане пізнання психологічного механізму вчинків людини та знаходження ефективних способів впливів в умовах професійної діяльності, поєднує в собі його теоретичні і практичні форми. Теоретичне мислення учителя виявляється в пошуку закономірностей, взаємозв'язків, нової інформації, висловлених припущень, уявлення нових шляхів та засобів педагогічного процесу, співвіднесення набутого досвіду з відомими теоріями, положеннями. Такий тип педагогічного

¹² Орлов А.А. Профессиональное мышление учителя как ценность / А.А. Орлов. – Тула: Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л.Н. Толстого, 2006. – 228 с. – С. 16.

¹³ Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высшая школа. 1990. – 162 с. – С. 150.

мислення оперує абстракціями, дає змогу побачити педагогічні явища в ідеальному варіанті, забезпечує правильність та обґрунтованість педагогічних рішень, тому його називають дослідницьким або науково-пошуковим.

Три рівні педагогічного мислення визначено С. Єлкановим, зокрема: початкове (педагогічне почуття); тактичне мислення (здатність учителя матеріалізувати свої педагогічні ідеї у своєрідні технологічні конструкції); оперативне мислення (знання загальних закономірностей педагогічного процесу і вміння застосувати ці закономірності в конкретних ситуаціях). Все це потребує самостійного творчого мислення, що проявляється в здатності вчителя ефективно застосовувати педагогічні дії¹⁴.

Цікавою є думка О. Орлова¹⁵ щодо проблеми педагогічного мислення. Він розглядає його як багаторівневе і варіативне явище, оскільки в мисленні відображаються етичні установки й суспільно-політичні, психолого-педагогічні і фахові знання, а також професійно-особистісні якості, способи розумових і практичних дій особистості. Науковець доводить, що найважливішою рисою педагогічного мислення є осмислення вчителем кожної навчально-виховної ситуації, оперативний вибір і оптимальна реалізація її розв'язання. Отже, учитель, у якого сформоване педагогічне мислення – це людина з яскраво вираженою демократичною спрямованістю особистості, гуманіст, який володіє високим рівнем професійної компетентності, постійно спрямований на підвищення своєї кваліфікації і самоосвіти, здатний творчо осмислювати досягнення педагогічної науки і передового педагогічного досвіду. Педагогічне мислення являє собою специфічну розумову і практичну діяльність, яка забезпечує ефективне використання педагогом власних етичних установок, наукових знань, педагогічних технологій і є інструментом професійного розв'язання навчально-виховних задач.

Зауважимо, що поняття «педагогічне мислення» відображає не лише особливості розумової діяльності вчителя, але й професійну специфіку сприйняття, уваги, педагогічної інтуїції, педагогічної імпровізації, педагогічної уяви, тобто творчих якостей і особливостей його емоційно-вольової сфери.

Варто зазначити, що важливою особливістю педагогічного мислення є його творчий характер. Творче мислення є не лише важливим показником продуктивної педагогічної діяльності, а й важливою умовою та першоосновою становлення особистості творчого типу.

Творчий характер мислення передбачає бачення проблеми, постановку і розв'язання наявного протиріччя, уміння аналізувати різноманітні шляхи можливого розв'язання проблеми, обираючи найкращий з них. Особиста

¹⁴ Єлканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя: Учеб. Пособие. – М.: Просвещение, 1989. – 189 с. – С. 86–87.

¹⁵ Орлов А.А. Профессиональное мышление учителя как ценность // Педагогика. – 1995. – № 6. – С. 63–68. – С. 65.

проблема розглядається у взаємозв'язку закономірностей і принципів, методів і засобів виховання, тому що у виховному процесі весь час розв'язуються «нестандартні» завдання, а це є функцією творчого мислення.

Основними ознаками сформованості науково-педагогічного стилю мислення є ініціативний, творчий характер професійної діяльності вчителя, що відображає глибину пізнання суті педагогічних фактів і явищ, відчуття зв'язків та відношень між ними. Важливою ознакою науково-педагогічного мислення вчителя є науковий підхід до аналізу педагогічних ситуацій, у процесі якого мають місце такі розумові операції як порівняння, абстракція, конкретизація, узагальнення.

Суттєвою ознакою сформованості наукового стилю мислення педагога є прагнення до інновацій, нестандартного розв'язання педагогічного завдання, педагогічно аргументований ризик, сміливість у виборі методичного впливу на вихованців. Мислення педагога має системний, діалектичний характер. Послідовні зміни, які відбуваються у внутрішньому стані вчителя, здійснюються щоразу шляхом вирішення різноманітних суперечностей. Професійне мислення передбачає розуміння вчителем діалектики виховного процесу, уміння аналізувати сутність суперечностей, що виникають під час цього процесу, бачити оптимальні способи їх вирішення.

Наш практичний досвід роботи у ВНЗ підтверджує, що розвиток педагогічного мислення – це тривалий і складний процес який починається тоді, коли перед учителем постає необхідність відповісти на те чи інше запитання, розв'язати конкретне педагогічне завдання. Педагог навчається встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і відношення між різноманітними педагогічними явищами, шукати шляхи використання закономірностей, принципів і методів для досягнення певної мети, поступово розвиваючи уміння обґрунтовувати свої судження і робити узагальнені висновки. Формується такий розумовий «апарат», за допомогою якого педагог всебічно, з наукових позицій оцінює конкретне педагогічне завдання, створює модель педагогічного впливу та взаємодії і реалізує найбільш ефективні способи педагогічної дії.

На нашу думку, розвинуте професійне мислення дає змогу педагогу правильно орієнтуватися в ситуаціях, які постійно змінюються, знаходити кваліфіковане розв'язання педагогічних завдань, що допомагає вчителю постійно розвивати своє педагогічне мислення.

Високий рівень педагогічного мислення характеризується яскраво вираженою творчою спрямованістю педагога; пошуком нових творчих способів роботи; нестандартним підходом до аналізу педагогічних ситуацій, вибором ефективних варіантів розв'язання педагогічних завдань; умінням застосовувати теоретичні знання в нових ситуаціях; аналізувати і проектувати способи своєї педагогічної діяльності, спираючись на категорії, принципи, методи, критерії, які опановані під час вивчення психолого-педаго-

гічних дисциплін. У конкретних педагогічних ситуаціях педагог спирається не тільки на теоретичні знання і передовий педагогічний досвід, але й на свою педагогічну інтуїцію та власний досвід. Добре розвинуті професійні, аналітичні, прогностичні уміння вчителя допомагають йому зробити науково-доказовий вибір дій для розв'язання педагогічних завдань.

Отже, оволодіння професіоналізмом – це складний динамічний процес поступового формування педагогічних умінь і навичок, що, розвиваючись, дають змогу фахівцю встановлювати внутрішні зв'язки і відношення між фактами і поняттями, розмовами і діями та іншими об'єктами дійсності. До провідних професійних якостей учителя можна віднести педагогічну спрямованість, педагогічне цілевизначення, педагогічне мислення, педагогічну рефлексію. Проблема професійного розвитку особистості вчителя пов'язується з його готовністю до ефективного виконання своїх професійних завдань. Серед найбільш суттєвих особистісних утворювань особистості можна виокремити мотиваційну, інтелектуально-когнітивну та емоційно-вольову сфери.

Людмила Мільто

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Резюме

Розглянуто актуальні проблеми професійного розвитку особистості майбутнього вчителя в умовах сучасного суспільства. Показано, що поняття «професійний розвиток» фахівця спрямоване не лише на задоволення потреб та інтересів його особистості, а має соціальну цінність і значущість. На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних досліджень зроблено висновок, що професійний розвиток особистості майбутнього вчителя передбачає високий рівень сформованості мотиваційної сфери, професійного мислення, педагогічної культури, педагогічної рефлексії і самовдосконалення.

Ключові слова: професійний розвиток особистості, професіоналізм, педагогічна майстерність, професійне мислення, професійна спрямованість, педагогічна рефлексія.

Ludmiła Milto

ZAWODOWY ROZWÓJ OSOBOWOŚCI PRZYSZŁEGO NAUCZYCIELA

Streszczenie

Podjęto aktualne problemy zawodowego rozwoju osobowości przyszłego nauczyciela w warunkach współczesnego społeczeństwa. Podkreślono, że nazwa „rozwój zawodowy” fachowca odnosi się nie tylko do spełnienia potrzeb i zainteresowań jednostki, ale ma społeczną wartość i znaczenie. Na podstawie analizy doświadczeń krajowych i zagranicznych sformułowano wniosek, że rozwój zawodowy osobowości przyszłego nauczyciela wymaga wysokiego poziomu sfery motywacyjnej, myślenia zawodowego, pedagogicznej kultury, pedagogicznej refleksji i samodoskonalenia.

Słowa kluczowe: zawodowy rozwój osobowości, profesjonalizm, mistrzostwo pedagogiczne, myślenie pedagogiczne, pedagogiczna refleksja.

Ludmila Milto

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE EDUCATORS PERSONALITY

Summary

The article deals with the topical issues of the professional education development in the conditions of the modern society. It is shown that the concept of «professional development» in modern education aims not only to meet the needs and interests of individual specialists and also has social value and significance. Based on the analysis of native and foreign studies it is concluded that professional development of specialist provides a high level of formation of the motivational sphere of professional thinking, pedagogical culture, pedagogical reflection and self-improvement.

Keywords: professional development of personality, professionalism, teaching skills, professional thinking, professional orientation, pedagogical reflection.